

سیمای سوره صَفّ

این سوره چهارده آیه دارد و از سوره‌های مدنی است. به مناسبت کلمه «صَفّ» که در چهارمین آیه آمده، این سوره «صَفّ» نام‌گذاری شده است.

بیشترین توجه این سوره به برتری دین اسلام بر سایر ادیان آسمانی و لزوم جهاد در راه خداوند و حمایت از پیامبران الهی است. علاوه بر این سوره، سوره‌های حدید و حشر نیز با کلمه ﴿سَبَّح﴾ و سوره‌های جمعه و تغابن با کلمه ﴿يُسَبِّح﴾ و سوره اسراء با کلمه ﴿سَبْحَانَ﴾ و سوره اعلیٰ با فرمان ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ﴾ آغاز شده است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به نام خداوند بخشنده مهربان.

﴿ ۱ ﴾ سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

آنچه در آسمان‌ها و آنچه در زمین است، برای خدا تسبیح گویند و اوست شکست‌ناپذیر حکیم.

پیام‌ها:

- ۱- در بینش اسلامی، تمام هستی دارای شعور است و همه به تسبیح خداوند مشغولند. ﴿سَبَّحَ لِلَّهِ مَا...﴾
- ۲- کسی سزاوار تسبیح و تقدیس است که دارای قدرت بی‌نهایت و حکمت بی‌نظیر باشد. ﴿و هو العزيز الحكيم﴾

﴿ ۲ ﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! چرا چیزی می‌گویید که عمل نمی‌کنید؟

﴿ ۳ ﴾ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ

نزد خدا بسیار مورد غضب است که چیزی را بگوئید که عمل نمی‌کنید.

نکته‌ها:

□ «مَقْتٌ» به معنای خشم و غضب شدید است.

- مشابه این توییح را در آیه «أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ»^(۱) می خوانیم.
- عمل نکردن به گفتار، گاهی به خاطر ناتوانی است و گاهی از روی بی اعتنائی که این مورد توییح است.
- عالم بی عمل، به درخت بی ثمر، ابر بی باران، نهر بی آب، زنبور بدون عسل، سوزن بدون نخ و الاغی که کتاب حمل می کند، تشبیه شده است.
- در احادیث می خوانیم: «علم بلا عمل حجة الله على العبد»^(۲) علم بدون عمل، حجتی بر علیه انسان است.
- «العلم الّذی لا یعمل به کالکنز الّذی لا ینفق منه»^(۳) علمی که به آن عمل نشود، مانند گنجی است که از آن انفاق و استفاده نشود.
- «انّ اشدّ الناس حسرة یوم القيامة الّذی وصفوا العدل ثمّ خالفوه»^(۴) کسی که از عدالت سخن بگوید ولی عادل نباشد، سخت ترین حسرت را در قیامت خواهد داشت.
- حضرت عیسیٰ علیه السلام فرمود: «أشقی الناس من هو معروف عند الناس بعلمه مجهول بعمله»^(۵) کسی که نزد مردم به علم معروف است، ولی به عمل معروف نیست، شقی ترین مردم است.
- امام صادق علیه السلام فرمود: «من لم یصدّق فعله قوله فلیس بعالم»^(۶) کسی که کارهایش تأکید کننده ی گفتارش نباشد، عالم نیست.
- امام صادق علیه السلام یکی از مصادیق این آیه را خلف وعده دانستند و فرمودند: وعده مؤمن به منزله ی نذر است، لیکن (مخالفت با آن) کفّاره ندارد. «عدة المؤمن اخاه نذرٌ لا کفّارة له»^(۷)
- به گفته مفسران، شأن نزول آیه درباره کسانی است که خواهان جهاد بوده ولی همین که فرمان جهاد صادر شد، بهانه تراشی و عذرخواهی کردند. البتّه محتوای آیه مربوط به تمام کسانی است که شعار می دهند ولی عمل نمی کنند.

۳. امالی صدوق، ص ۳۴۳.

۲. غرر الحکم.

۱. بقره، ۴۴.

۵. مصباح الشریعه، ص ۳۶۸.

۴. بحار، ج ۲، ص ۳۰.

۷. کافی، ج ۲، ص ۳۶۳.

۶. کافی، ج ۱، ص ۳۶.

پیام‌ها:

- ۱- ایمان باید با عمل و صداقت همراه باشد وگرنه مستحق سرزنش و توبیخ است. (تمام آیه)
- ۲- قبل از این که انتقاد کنید، به بیان نقاط مثبت پردازید. شما که ایمان دارید، چرا عمل نمی‌کنید؟ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا... لِمَ... لَا تَفْعَلُونَ﴾
- ۳- یکی از روش‌های تربیت، توبیخ بجا و به موقع است. ﴿لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾
- ۴- وفای به عهد، واجب و خلف وعده، از گناهان کبیره است. ﴿كَبِيرٌ مَقْتًا﴾
- ۵- چه زشت است که تمام هستی در حال تسبیح خداوند باشند، ﴿سَبِّحْ لِلَّهِ﴾ ولی انسان با سخنان بدون عمل، خداوند را به غضب آورد. ﴿كَبِيرٌ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ﴾
- ۶- گفتار بدون عمل، خطرناک است. ﴿كَبِيرٌ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ انْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ (کلمات کبیر، ﴿مَقْتًا﴾ و ﴿عِنْدَ اللَّهِ﴾ نشان از خطرناک بودن موضوع است)
- ۷- اگر امروز کار شما با وعده‌ها و شعارهای دروغین حل شود، اما نزد خداوند وضع خطرناکی خواهید داشت. ﴿كَبِيرٌ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ...﴾

﴿۴﴾ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ

مَرْصُوصٌ

همانا خداوند کسانی را دوست دارد که صف بسته در راه او پیکار کنند، چنانکه گویی بنای بسیار مستحکم سربی هستند.

نکته‌ها:

- «بنیان» به معنای ساختمان است. «مرصوص»، از «رصاص» به معنای سرب است و «بنیان مرصوص» یعنی ساختمانی که از فرط استحکام، گویی از سرب ساخته شده است.
- شاید آیه قبل، انتقاد از کسانی باشد که شعار جهاد و پیکار دادند، ولی به آن شعارها عمل نکردند، لذا خداوند فرمود: کسانی که عمل نکردند مورد غضب هستند، ﴿كَبِيرٌ مَقْتًا﴾ اما در این آیه از کسانی که به شعار و وعده خود عمل کردند، تمجید کرده و محبوب خدا دانسته

است. ﴿انَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ﴾

□ در تاریخ آمده است که در جنگ صفین حضرت امیر علیه السلام برای بالا بردن انگیزه یاران خود، این آیه را تلاوت فرمودند.^(۱)

پیام‌ها:

- ۱- در تربیت، قهر و مهر هر دو لازم است. (در آیه قبل سخن از قهر الهی بود و در اینجا سخن از مهر الهی است). ﴿انَّ اللَّهَ يُحِبُّ...﴾
- ۲- برای بازداشتن از کار ناپسند انذار لازم است، ﴿لَمَ تَقُولُونَ... كَبُرَ مَقْتًا﴾ ولی واداشتن به کار نیک، تشویق لازم دارد. ﴿يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ﴾
- ۳- جلب رضایت و محبت خداوند، بالاترین تشویق برای مؤمنان است، حتی برتر از بهشت و امثال آن. ﴿انَّ اللَّهَ يُحِبُّ...﴾
- ۴- کارهای سخت، انگیزه قوی لازم دارد و بالاترین انگیزه‌ها، محبوب خدا شدن است. ﴿انَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ﴾
- ۵- مؤمنان مجاهد، دوستان خداوند هستند و در راه او می‌کنند، ﴿يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ﴾ خداوند هم آنها را دوست دارد. ﴿يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ﴾
- ۶- در شرایط عادی، وحدت و اتحاد و دوری از تفرقه لازم است ولی در برابر دشمن، صفوف مؤمنان باید متحدتر و نفوذناپذیر و مستحکم‌تر باشد. ﴿صَفًّا كَانَهُمْ بَنِيانٍ مَرصُوعٍ﴾

۱. تفسیر روح المعانی.

﴿۵﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تَأْتُونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

و آنگاه که موسیٰ به قوم خود گفت: ای قوم من! با این که می‌دانید من فرستاده خدا به سوی شما هستم، چرا اذیتم می‌کنید؟ پس چون منحرف شدند، خداوند دل‌های آنان را منحرف ساخت و خداوند قوم فاسق را هدایت نمی‌کند.

نکته‌ها:

- «زاع» از «زیغ» به معنای انحراف از مسیر حق است. روح انسان به راه مستقیم تمایل دارد و این انسان است که آن را منحرف می‌کند.
 - در آیات قبل، انتقاد از گفتار بدون عمل بود، در این آیه انتقاد از عمل بر خلاف علم است که چرا با این که می‌دانند او پیامبر خداست، او را اذیت و آزار می‌دهند.
 - خداوند، کیفر و پاداش را بر اساس عدل و حکمت خود و عملکرد انسان قرار می‌دهد. او از طریق عقل و فطرت و فرستادن پیامبران مردم را هدایت می‌کند، هر کس هدایت را پذیرفت، بر هدایتش می‌افزاید: ﴿وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى﴾^(۱) و هر کس با علم و اراده، راه انحراف را انتخاب کند، خداوند او را رها می‌کند. ﴿زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ﴾
 - آزار و اذیت حضرت موسیٰ و پیامبر اکرم
- اذیت‌هایی که قوم موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَام در مورد او روا داشتند، بسیار بود، از جمله می‌گفتند:
- ﴿لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً﴾^(۲) هرگز به تو ایمان نمی‌آوریم تا این که خداوند را به طور آشکار ببینیم.
- ﴿لَنْ نَصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ﴾^(۳) ما بر یک نوع طعام صبر نمی‌کنیم.
- ﴿لَنْ نَدْخُلَهَا حَتَّىٰ يَخْرُجُوا مِنْهَا﴾^(۴) تا آنها از آنجا بیرون نشوند، ما داخل نخواهیم شد.

۳. بقره، ۶۱.

۲. بقره، ۵۵.

۱. محمد، ۱۷.

۴. مائده، ۲۲.

﴿فَاذْهَبْ أَنْتَ وَ رَبِّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾^(١) تو و پروردگارت بروید و با آنها جنگ کنید، ما نشسته‌ایم.

﴿اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ﴾^(٢) برای ما نیز خدایی مثل خدایان این بت پرستان، قرار بده. ﴿قَالُوا أَوْذِينَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَ مِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا﴾^(٣) ای موسی! ما هم پیش از آمدن تو و هم پس از آن در رنج و شکنجه بوده‌ایم.

پیامبر اکرم ﷺ نیز مورد آزار و اذیت مشرکان و منافقان قرار داشت، چنانکه قرآن می‌فرماید:

﴿وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَ يَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ﴾^(٤) بعضی (از منافقان) کسانی هستند که دائم پیامبر را آزار می‌دهند و می‌گویند او زود باور است.

﴿وَ الَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾^(٥) برای آنها که پیامبر خدا را اذیت می‌کنند، عذاب دردناک آماده و مهیا است.

﴿إِنْ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ﴾^(٦) این کار شما پیامبر را آزار می‌دهد و او از شما شرم می‌کند (که ناراحتی خود را اظهار کند).

یکی دیگر از آزارهایی که پیامبر اسلام می‌دید، سستی بعضی از مسلمانان برای جهاد بود که می‌گفتند: ﴿إِنَّ بَيْوتَنَا عَوْرَةٌ﴾^(٧) خانه‌های ما حفاظ ندارد، ﴿لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ﴾^(٨) هوا گرم است، ﴿بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ﴾^(٩) راه دور است، ﴿وَ لَا تَفْتِنِي إِلَّا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا﴾^(١٠) با شرکت در جنگ تبوک ممکن است نگاه ما به دختران و زنان رومی بیفتد و گرفتار شویم، اسلحه و امکانات کم است و...

□ با توجه به آیات قبل که فرمود: چرا به گفتار خود عمل نمی‌کنید و خدا رزمندگان را دوست دارد، معلوم می‌شود که مراد از آزار در این آیه، سستی در جهاد و رفتن به جبهه است.

١. مائده، ٢٤.	٢. اعراف، ١٣٨.	٣. اعراف، ١٢٩.
٤. توبه، ٦١.	٥. توبه، ٦١.	٦. احزاب، ٥٣.
٧. احزاب، ١٣.	٨. توبه، ٨١.	٩. توبه، ٤٢.
١٠. توبه، ٤٩.		

پیام‌ها:

- ۱- تاریخ زندگی حضرت موسی علیه السلام بخاطر درس‌ها و عبرت‌هایی که دارد نباید فراموش شود. ﴿واذ...﴾
- ۲- آشنایی با تاریخ بزرگان، سبب تسلی و دل‌داری است. ﴿اذ قال موسی لقومه... لِمَ تُوذونِی﴾
- ۳- گاهی خودی‌ها بیش از بیگانگان مشکل‌آفرینی می‌کنند. ﴿یا قوم لِمَ تُوذونِی﴾
- ۴- در نهی از منکر، از اهرم عاطفه استفاده کنید. ﴿یا قوم لِمَ تُوذونِی﴾
- ۵- اذیت‌یاران، نباید سبب قهر و طرد آنها شود. ﴿یا قوم لِمَ تُوذونِی﴾
- ۶- علم و آگاهی، مسئولیت‌آور است. از آگاهان انتظار می‌رود که به علم خود عمل کنند. ﴿لِمَ تُوذونِی و قد تعلمون...﴾
- ۷- گفتار و رفتاری که موجب آزار رهبران دینی شود، به انحراف انسان می‌انجامد. ﴿لِمَ تُوذونِی... زاغوا﴾
- ۸- انحراف در گفتار و رفتار، مقدمه انحراف دل و روح و شخصیت و هویت و فرهنگ و فکر انسان است. ﴿فلما زاغوا ازاع الله قلوبهم﴾
- ۹- گناه، محرومیت از هدایت الهی را به دنبال دارد. ﴿والله لایهدی القوم الفاسقین﴾

﴿۶﴾ وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ

مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ

بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ

و آنگاه که عیسی پسر مریم به بنی اسرائیل گفت: همانا من فرستاده خدا به سوی شما هستم و توراتی را که پیش از من بوده است، تصدیق می‌کنم و نسبت به پیامبری که بعد از من خواهد آمد و نامش احمد است، مژده می‌دهم. پس چون معجزات روشنی برای آنان آورد، گفتند: این جادویی آشکار است.

نکته‌ها:

□ بدون شک آنچه امروز در دست یهودیان و مسیحیان به نام تورات و انجیل قرار دارد، کتاب‌های نازل شده بر پیامبران بزرگ خدا، حضرت موسی و حضرت مسیح علیه السلام نیست، بلکه مجموعه‌ای از کتاب‌هایی است که به وسیله یاران آنها یا افرادی که بعد از آنها متولد شده‌اند، تألیف شده است. یک مطالعه اجمالی در این کتاب‌ها گواه زنده این مدّعاست و خود یهودیان و مسیحیان نیز ادّعایی بیش از این ندارند.

البته شک نیست که قسمتی از تعلیمات موسی و عیسی و محتوای کتاب‌های آنها در ضمن گفته‌های پیروانشان به این کتاب‌ها انتقال یافته است، به همین دلیل نمی‌توان همه آنچه را که در عهد قدیم (تورات و کتاب‌های وابسته به آن) و عهد جدید (انجیل و کتاب‌های وابسته به آن) آمده است، انکار کرد، بلکه محتوای کتاب‌های فوق، مخلوطی از تعلیمات این دو پیامبر بزرگ خدا و افکار و اندیشه‌های دیگران است.

در کتاب‌های موجود، تعبیرات گوناگونی که بشارت ظهور پیامبر بزرگی در آینده که نشانه‌های او جز بر پیامبر اسلام تطبیق نمی‌کند، دیده می‌شود.

جالب آنکه غیر از پیشگویی‌هایی که در این کتاب‌ها دیده می‌شود و بر شخص پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله تطبیق می‌کند، در سه مورد از انجیل «یوحنا»، روی کلمه «فارقلیط» تکیه شده که در ترجمه‌های فارسی، به «تسلّی دهنده» ترجمه شده است. اکنون به متن انجیل یوحنا به نقل از تفسیر نمونه توجه کنید:

«و من از پدر خواهم خواست و او «تسلّی دهنده‌ی» دیگر به شما خواهد داد که تا ابد با شما خواهد ماند.»^(۱)

و در باب ۱۵ آمده است: «و چون آن «تسلّی دهنده» بیاید... در باره‌ی من شهادت خواهد داد.»^(۲)

و در باب ۱۶ نیز می‌خوانیم: «لیکن به شما راست می‌گویم که شما را مفید است که من بروم

۱. انجیل یوحنا، باب ۱۴، جمله ۱۶.

۲. انجیل یوحنا، باب ۱۵، جمله ۲۶.

که اگر من نروم، آن «تسلّی دهنده» به نزد شما نخواهد آمد، اما اگر بروم او را به نزد شما خواهم فرستاد.»^(۱)

مهمه این است که در متن سریانی اناجیل که از اصل یونانی گرفته شده است، به جای تسلّی دهنده، «پارقلیطا» آمده و در متن یونانی «پیرکلتوس» که از نظر فرهنگ یونانی به معنی «شخص مورد ستایش» و معادل واژه‌های «محمد و احمد» در زبان عربی است. ولی هنگامی که ارباب کلیسا متوجه شدند انتشار چنین ترجمه‌ای ضربه‌ی شدیدی به تشکیلات آنها وارد می‌کند، به جای «پیرکلتوس»، کلمه‌ی «پاراکلتوس» را نوشتند که به معنای «تسلّی دهنده» است و با این تحریف آشکار، این سند زنده را دگرگون ساختند، هر چند با وجود این تحریف، بشارت روشنی از ظهور یک پیامبر بزرگ در آینده مشهود است.^(۲)

در دایرة المعارف بزرگ فرانسه، در این باره آمده است:

«محمد، مؤسس دین اسلام و فرستاده‌ی خدا و خاتم پیامبران است. کلمه «محمد» به معنی بسیار حمد شده است و از ریشه‌ی «حمد» به معنی تجلیل و تمجید، گرفته شده و نام دیگری که آن هم از ریشه‌ی «حمد» است و هم معنی لفظ «محمد» می‌باشد، «احمد» است که احتمال قوی می‌رود، مسیحیان عربستان، آن لفظ را به جای «فارقلیط» به کار می‌بردند. احمد یعنی بسیار ستوده شده و بسیار مجلل، که ترجمه‌ی لفظ «پیرکلتوس» است و اشتباهاً لفظ «پاراکلتوس» را به جای آن گذاشته‌اند و به این ترتیب نویسندگان مذهبی مسلمان مکرر گوسزد کرده‌اند که مراد از این لفظ، بشارت ظهور پیامبر اسلام است. قرآن مجید نیز آشکارا در آیه ششم سوره صف به این موضوع اشاره می‌کند.»^(۳)

□ آیا نام پیامبر اسلام، «احمد» بوده است؟

الف) در کتاب‌های تاریخی آمده است که پیامبر اسلام ﷺ از کودکی دارای دو نام بوده و مردم او را با هر دو نام خطاب می‌کردند که یکی «محمد» و دیگری «احمد» بوده است. نام اوّل را

۱. انجیل یوحنا، باب ۱۶، جمله ۸.

۲. تفسیر فرقان.

۳. دایرة المعارف بزرگ فرانسه، ج ۲۳، ص ۴۱۷۶، به نقل از تفسیر نمونه.

جدّ پیامبر عبدالمطلب، و نام احمد را مادرش آمنه برای او انتخاب کردند. این مطلب در سیره حلبی مشروحاً ذکر شده است.

(ب) یکی از کسانی که به دفعات، پیامبر اسلام ﷺ را با نام «احمد» یاد کرده، عموی آن حضرت، «ابوطالب» است و امروزه در کتابی که به نام «دیوان ابوطالب» در دست ما قرار دارد، اشعار زیادی دیده می‌شود که در آن از پیامبر گرامی اسلام با عنوان «احمد» یاد شده است^(۱) مانند:

ارادوا قتل احمد ظالموهم و لیس بقتلهم فیهم زعیم

ستمگران تصمیم به قتل او گرفتند ولی برای این کار رهبری نیافتند.

(ج) در اشعار «حسان بن ثابت» شاعر معروف عصر پیامبر نیز این تعبیر دیده می‌شود:

مفجعة قد شفها فقد احمد فضلت لآلاء الرسول تعدد

مصیبت زده‌ای که فقدان احمد او را بی‌تاب کرده بود، پیوسته عطایا و مواهب رسول را بر می‌شمرد.^(۲)

□ در حدیث می‌خوانیم که پیامبر اسلام ﷺ فرمودند: «نام من در زمین، «محمد» و در آسمان‌ها، «احمد» است.»^(۳)

پیام‌ها:

۱- تاریخ زندگانی حضرت عیسیٰ عليه السلام قابل توجه و به یاد ماندنی است ﴿و اذ قال

عیسیٰ ﴿

۲- عیسیٰ، رسول خدا است، او را خدا ندانید. ﴿انّی رسول الله ﴿

۳- در تربیت الهی، کلاس‌های متعددی وجود دارد که هر کلاس، مقدمه‌ی کلاس بعدی و هر استاد تصدیق‌کننده استاد قبلی است. ﴿و مصدّقاً لما بین یدیّ من

التوراة و مبشّراً برسول... ﴿

۱. دیوان ابوطالب، ص ۲۵ تا ۲۹، و تاریخ ابن عساکر، ج ۱، ص ۲۷۵، به نقل از تفسیر نمونه.

۲. دیوان حسان بن ثابت، ص ۵۹، به نقل از تفسیر نمونه. ۳. تفسیر برهان.

۴- اسلام، کامل ترین ادیان است، زیرا بشارت، در مورد چیز بهتر و کامل تر است.
﴿و مَبَشِّرًا بِرَسُولٍ﴾

۵- در نزد اولیای خدا، به جای حسادت، بشارت است. ﴿مَبَشِّرًا بِرَسُولٍ مِنْ بَعْدِي﴾

۶- عیسی هم مَبَشِّر است، هم مَبَشِّر. او به آمدن پیامبر اسلام بشارت می دهد
﴿مَبَشِّرًا بِرَسُولٍ...﴾ و خداوند از وجود او بشارت می دهد. ﴿يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ

بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ﴾^(۱)

۷- در دعوت ها، هم به گذشته توجه کنید ﴿مُصَدِّقًا...﴾، هم زمان خود را در نظر
بگیرید، ﴿آتَى رَسُولَ اللَّهِ الْيَكْمَ﴾ و هم آینده را در نظر داشته باشید. ﴿... مِنْ بَعْدِي

اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾

۸- در معرفی افراد آن گونه عمل کنید که هیچ ابهامی باقی نماند. ﴿... اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾

۹- لجاجت، عنصری است که باعث می شود، نه بشارت های قبلی کارساز باشد و

نه نشانه های موجود. ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾

﴿۷﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الْإِسْلَامِ وَ

اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

و کیست ستمکارتر از آن که بر خدا دروغ بست (و قرآن را سحر خواند)، در حالی

که به اسلام دعوت می شود و خداوند قوم ستمکار را هدایت نمی کند.

نکته ها:

□ در قرآن، شانزده مرتبه کلمه ﴿اَظْلَم﴾ به کار رفته که پانزده مورد آن مربوط به مسایل

اعتقادی و فرهنگی است نظیر:

﴿افتری علی الله﴾ ۹ مرتبه

﴿کتیم شهادة﴾ ۱ مرتبه

﴿كذَّبَ بِآيَاتِ اللَّهِ﴾	۲ مرتبه
﴿مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ﴾	۱ مرتبه
﴿ذَكَرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَاعْرَضَ عَنْهَا﴾	۲ مرتبه

□ ظلم بر سه نوع است: ظلم به خود، ظلم به مردم و ظلم به مکتب و از این میان، ظلم به دین و مکتب، مهم‌ترین و بزرگ‌ترین نوع ظلم است.^(۱)

پیام‌ها:

- ۱- کسی که نه بشارت عیسی و نه معجزات پیامبر اسلام را می‌پذیرد و همه را یکسره سحر می‌داند، مرتکب بزرگ‌ترین افترا گردیده و ظالم‌ترین فرد است.
﴿سحر مبین و من اظلم ممن افتری﴾
- ۲- افترا به انبیای الهی، افترا بر خداست. آنان به پیامبر ﷺ گفتند: ﴿سحر مبین﴾، خداوند عمل آنان را افترا بر خدا معرفی می‌کند.
- ۳- افترا بر خدا و دین خدا، بدترین نوع افتراست. ﴿و من اظلم ممن افتری علی الله﴾
- ۴- بزرگ‌ترین ظلم، جلوگیری از رشد و معرفت و حق‌گرایی و عبادت مردم است. ﴿من اظلم ممن افتری علی الله﴾
- ۵- بدترین نوع ظلم آن است که بر ظالم، اتمام حجّت شده باشد و او ظلم کند. ﴿و من اظلم... و هو يدعی الی الاسلام﴾
- ۶- نتیجه افترا بر خداوند، محرومیت از هدایت الهی است. ﴿والله لا یهدی القوم الظالمین﴾
- ۷- هدایت و ضلالت به دست خداوند است، لیکن انسان زمینه‌های آن را با اختیار و اراده خود فراهم یا نابود می‌کند. ﴿لا یهدی القوم الظالمین﴾

۱. تفسیر اطیب البیان.

﴿ ۸ ﴾ يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ
الْكَافِرُونَ

آنان تصمیم دارند که نور خدا را با دهان‌ها (و سخنان و افتراها)ی خود خاموش کنند، در حالی که خداوند کامل کننده نور خویش است، هرچند کافران ناخشنود باشند.

﴿ ۹ ﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ
كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ

او کسی است که پیامبرش را همراه با هدایت و دین حق (به سوی مردم) فرستاد تا آن را بر همه ادیان غالب سازد، گرچه مشرکان آن را خوش نداشته باشند.

نکته‌ها:

- مشابه آیات هشتم و نهم این سوره، در آیات ۳۲ و ۳۳ سوره توبه آمده است.
- دشمن برای خاموش کردن نور خداوند از راه‌های مختلفی استفاده می‌کند، از جمله:
 - تهمت ارتجاع و کهنه‌گرایی می‌زنند. ﴿اساطیر الاولین﴾^(۱)
 - می‌گویند این سخنان خیال و پندار است. ﴿اضغاث احلام﴾^(۲)
 - سخنان پیامبر را دروغ و افترا می‌نامند. ﴿ام یقولون افتراه﴾^(۳)
 - آیات وحی را سطحی و بی ارزش قلمداد می‌کنند. ﴿لو نشاء لقلنا مثل هذا﴾^(۴)
 - برای خداوند رقیب تراشی می‌کنند. ﴿و جعلوا لله انداداً﴾^(۵)
 - مردم را از شنیدن آیات الهی باز می‌دارند. ﴿لا تسمعوا لهذا القرآن و الغوا فیه﴾^(۶)
 - به راه و مکتب مؤمنان طعنه می‌زنند و آنان را تحقیر می‌کنند. ﴿و طعنوا فی دینکم﴾^(۷)

۱. انعام، ۲۵.	۲. انبیاء، ۵.	۳. احقاف، ۸.
۴. انفال، ۳۱.	۵. ابراهیم، ۳۰.	۶. فصلت، ۲۶.
۷. توبه، ۱۲.		

- دین خدا را مسخره می‌کنند. ﴿اتخذوا دينكم هزواً و لعباً﴾^(۱)
- سعی در تخریب مساجد و پایگاه‌های مکتب دارند. ﴿سعی فی خرابها﴾^(۲)
- سعی در تحریف دین می‌نمایند. ﴿يُحَرِّفونَ الکلم﴾^(۳)
- گاهی در دین بدعت گذاری دارند. ﴿و رهبانية ابتدعوها﴾^(۴)
- گاهی حقایق دین را کتمان می‌کنند. ﴿يکتمون ما أنزلنا من البیتات﴾^(۵)
- دین خداوند را تجزیه می‌کنند. ﴿افتؤمون ببعض الکتاب و تکفرون ببعض﴾^(۶)
- حق و باطل را در هم می‌آمیزند. ﴿لا تلبسوا الحق بالباطل﴾^(۷)
- در دین خدا، غلو می‌کنند. ﴿لا تغلوا فی دینکم﴾^(۸)
- با مسلمانان به جنگ و ستیز برمی‌خیزند. ﴿لا یزالون یقاتلونکم حتی یردوکم عن دینکم﴾^(۹)
- خداوند سه بار وعده پیروزی اسلام بر تمام ادیان را داده است:
- ﴿هو الّذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کلّه و لو کره المشرکون﴾^(۱۰)
- ﴿هو الّذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کلّه و کفی باللّه شهیداً﴾^(۱۱)
- ﴿هو الّذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کلّه و لو کره المشرکون﴾^(۱۲)
- و بدون شک خداوند وعده خود را عملی می‌کند. ﴿و لن یخلف اللّه وعده﴾^(۱۳)
- در روایات بدون شک متواتر می‌خوانیم که پیروزی اسلام بر دیگر ادیان آسمانی، در زمان ظهور حضرت مهدی علیه السلام تحقق خواهد یافت.
- حضرت علی علیه السلام فرمود: «فو الّذی نفسی بیده حتی لا تبقی قریة الاّ و ینادی فیها بشهادة ان لا اله الاّ اللّه بکرّة و عشیاً»^(۱۴) به خداوندی که جانم در دست اوست، هیچ شهر و روستایی باقی نمی‌ماند مگر آن که هر صبح و شام صدای اذان و شهادتین در آن شنیده خواهد شد.

۱. مائده، ۵۷.	۲. بقره، ۱۱۴.	۳. نساء، ۴۶.
۴. حدید، ۲۷.	۵. بقره، ۱۵۹.	۶. بقره، ۸۵.
۷. بقره، ۴۲.	۸. مائده، ۷۷.	۹. بقره، ۲۱۷.
۱۰. توبه، ۳۳.	۱۱. فتح، ۲۸.	۱۲. صف، ۹.
۱۳. روم، ۶؛ حج، ۴۷.	۱۴. تفاسیر مجمع‌البیان، کنزالدقائق و برهان.	

□ تاریخ اسلام، تحقق آیه هشتم را به اثبات رسانده است، زیرا با این که دشمن از طریق استهزا و اذیت و شکنجه، محاصره اقتصادی و اجتماعی، تحمیل جنگ‌ها، توطئه‌های داخلی منافقان، ایجاد تفرقه میان مسلمانان، به راه انداختن جنگ‌های صلیبی، ترویج فحشا و منکرات، استعمار نظامی و سیاسی لحظه‌ای کوتاهی نکرده، ولی اسلام روز به روز توسعه پیدا کرده است.

پیام‌ها:

- ۱- دشمن دائماً در فکر خاموش کردن چراغ هدایت و نور خداست. ﴿یریدون لیطفنوا نور الله﴾
 - ۲- قرآن نور الهی است. ﴿لیطفنوا نور الله﴾
 - ۳- دین نور است، یعنی مایه‌ی شناخت، رشد، حرکت و گرمی است. ﴿نور الله﴾
 - ۴- برنامه‌ها و تصمیمات دشمنان برای مقابله با حق، تلاشی مذبوحانه و بی‌ثمر است. ﴿نور الله بافواهم﴾
- کی شود خورشید از پف منطمس کی شود دریا ز پوز سگ نجس
مه فشانند نور و سگ عوعو کند هر کسی بر طینت خود می‌طند
- ۵- مهم‌ترین وسیله دشمن برای مقابله با اسلام، تبلیغات است. ﴿بافواهم﴾ البته به سرانجام نمی‌رسد.
- چراغی را که ایزد بر فروزد هر آن کس پف کند ریشش بسوزد
- ۶- اسلام، دین کامل و جاودان است. ﴿والله متم نوره﴾
- ۷- هیچ نوع مخالفتی مانع اراده الهی نیست، نه شرک ﴿ولو کره المشرکون﴾^(۱)، و نه کفر. ﴿ولو کره الکافرون﴾
- ۸- کفر و شرک، به طور یکسان از گسترش اسلام ناراضی هستند. ﴿ولو کره الکافرون﴾، ﴿ولو کره المشرکون﴾

۱. توبه، ۳۳.

۹- رسولان با اراده الهی انتخاب می‌شوند، نه انتخاب و اراده مردم. ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ

رَسُولَهُ﴾

۱۰- پیروزی اسلام به خاطر حَقانیت آن است. ﴿بِالْهَدْيِ وَ دِينِ الْحَقِّ لِيُظْهَرَ﴾

۱۱- آینده از آن اسلام است. ﴿لِيُظْهَرَ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾

۱۲- مکتب اسلام، امید آفرین است. ﴿لِيُظْهَرَ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾

۱۳- حاکمیت و غلبه‌ای ارزش دارد که کامل و دائم باشد. ﴿لِيُظْهَرَ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾

۱۴- به جز اسلام، تمام ادیان تاریخ مصرف دارند و تنها اسلام مکتب جاودانی

است. ﴿لِيُظْهَرَ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾

۱۵- عوامل پیروزی اسلام چند چیز است:

(الف) اراده و امداد الهی، ﴿هُوَ الَّذِي﴾

(ب) رهبری معصوم و لایق، ﴿رَسُولَهُ﴾

(ج) نیاز طبیعی جامعه، ﴿بِالْهَدْيِ﴾

(د) داشتن حَقانیت، ﴿دِينِ الْحَقِّ﴾

(ه) جامع و کامل بودن مکتب، ﴿مَتَمَّ نُورَهُ﴾

﴿۱۰﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِّنْ عَذَابٍ

أَلِيمٍ

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! آیا شما را بر تجارتی که از عذاب دردناک

(قیامت) نجاتتان دهد، راهنمایی کنم؟

﴿۱۱﴾ تُوْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَ

أَنْفُسِكُمْ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

به خدا و رسولش ایمان آورید و با اموال و جان‌هایتان در راه خدا جهاد

کنید که این برای شما بهتر است، اگر بدانید.

﴿ ۱۲ ﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَ
مَسَاكِينَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

(در این صورت)، خداوند گناهان شما را می‌آمرزد و به باغ‌هایی که نهرها از زیر آنها جاری است و خانه‌های دل‌پسند در بهشت‌های جاودان واردتان می‌کند. این رستگاری بزرگی است.

نکته‌ها:

- در آیه قبل، غلبه دین اسلام بر سایر ادیان و وعده داده شد، ولی تحقق این وعده سه شرط لازم دارد:
- الف) قانون کامل و جهانی که همان قرآن است، نوری که خداوند آن را کامل کرده و هیچ کس قدرت خاموش کردنش را ندارد.
- ب) وجود رهبر معصوم که حضرت مهدی، بقیة الله و ذخیره الهی است.
- ج) آمادگی مردم که در این آیه مطرح شده است.
- این آیات، هم وزن آیه ۱۱۱ سوره توبه است که می‌فرماید: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ...﴾
- در تجارت چند فرض وجود دارد:
- ۱. تجارت بد: ﴿بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ﴾^(۱)
- ۲. تجارت بدون سود: ﴿فَمَا رِبْحَتْ تِجَارَتُهُمْ﴾^(۲)
- ۳. تجارت کم سود: ﴿مَتَاعَ الدُّنْيَا قَلِيلٌ﴾^(۳)
- ۴. تجارت زیان بار: ﴿إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ﴾^(۴)
- ۵. تجارت بسیار زیان بار: ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِفِي خُسْرٍ﴾^(۵)
- ۶. تجارت رسوا: ﴿الْخَسِرَانِ الْمَبِينِ﴾^(۶)

۳. نساء، ۷۷.

۲. بقره، ۱۶.

۱. بقره، ۹۰.

۶. حج، ۱۱.

۵. عصر، ۲.

۴. زمر، ۱۵.

۷. تجارت راكد: ﴿تَخْشُونَ كَسَادَهَا﴾^(۱)
۸. تجارت مستمرّ و بادوام: ﴿تِجَارَةٌ لَّنْ تَبُورَ﴾^(۲)
۹. تجارت نجات بخش: ﴿تِجَارَةٌ تَنْجِيكُمْ﴾^(۳)
۱۰. تجارت سودآور: ﴿تِجَارَةٌ مُّرِيحَةٌ﴾^(۴)
- حضرت علیؑ می فرماید: قیمت شما بهشت است، پس خودتان را ارزان نفروشید: «لَيْسَ لَانْفُسِكُمْ ثَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةُ فَلَا تَبِيعُوهَا إِلَّا بِهَا»^(۵)
- دنیا، تجارت خانه اولیای الهی است: «الدنيا متجر اولیاء الله»^(۶) جالب آن که حضرت علیؑ این سخن را به کسی فرمود که از دنیا بدگویی می کرد.
- در تجارت با خداوند، ما سرمایه را از خود او می گیریم و با قیمت گزاف به خودش می فروشیم.
- در فرهنگ اسلام برای بسیاری از امور مادی، مشابه معنوی نیز وجود دارد. برای مثال:
- الف) خوراک مادی: ﴿كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾^(۷)
- خوراک معنوی: ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ﴾^(۸) که امام علیؑ می فرماید: «الی علمه»^(۹)
- یعنی، ببیند چه می آموزد.
- ب) لباس مادی: ﴿سَرَابِيلَ تَقِيكُم﴾^(۱۰)
- لباس معنوی: ﴿وَلِبَاسِ التَّقْوَى ذَلِكْ خَيْرٌ﴾^(۱۱)
- ج) زینت مادی: ﴿خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾^(۱۲)
- زینت معنوی: ﴿حَبِّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾^(۱۳)

۱. توبه، ۲۴.	۲. فاطر، ۲۹.	۳. صف، ۱۰.
۴. نهج البلاغه، خطبه ۱۹۳.		۵. بحار، ج ۷۰، ص ۱۳۲.
۶. نهج البلاغه، حکمت ۱۳۱.		۷. مؤمنون، ۵۱.
۸. عبس، ۲۴.	۹. رجال کشی، ج ۴، ص ۳.	۱۰. نحل، ۸۱.
۱۱. اعراف، ۲۶.	۱۲. اعراف، ۳۱.	۱۳. حجرات، ۷.

- (د) سفر مادّی: ﴿و ان كنتم على سفر﴾^(۱)
- سفر معنوی: ﴿انك كادح الى ربك كدحاً﴾^(۲)
- (ه) رزق مادّی: ﴿من الثمرات رزقاً لكم﴾^(۳)
- رزق معنوی: ﴿وارزقني حج بيتك الحرام﴾^(۴)
- (و) شیرینی مادّی: «حلاوة الدنيا»^(۵)
- شیرینی معنوی: «حلاوة الايمان»^(۶)، «حلاوة وُدك»^(۷)
- (ز) پاداش مادّی: ﴿جنات تجرى من تحتها الانهار...﴾^(۸)
- پاداش معنوی: ﴿و رضوان من الله اكبر﴾^(۹)
- (ح) پدر مادّی: ﴿و والد و ما ولد﴾^(۱۰)
- پدر معنوی: «أنا و عليّ ابوا هذه الامة»^(۱۱)
- (ط) هجرت مادّی: ﴿و هاجروا﴾^(۱۲)
- هجرت معنوی: ﴿و الرّجز فاهجر﴾^(۱۳)
- در حدیث می خوانیم که علی علیه السلام فرمود: «أنا التّجارة المربحة المنجية من العذاب الاليم التي دلّ الله عليها في كتابه فقال ﴿هل أدلكم على تجارة...﴾»^(۱۴) من همان تجارت پرسودی هستیم که باعث نجات از عذاب الیم است همان که خداوند در قرآن به آن اشاره کرده است.

۱. بقره، ۲۸۳. ۲. انشقاق، ۶. ۳. بقره، ۲۲. ۴. دعای ماه رمضان. ۵. نهج البلاغه، حکمت ۲۵۱. ۶. بحار، ج ۸۷، ص ۲۰۱. ۷. بحار، ج ۹۰، ص ۱۴۷. ۸. بقره، ۲۵. (۲۷ بار در قرآن آمده است). ۹. توبه، ۷۲. ۱۰. بلد، ۳. ۱۱. بحار، ج ۳۶، ص ۱۱. ۱۲. انفال، ۷۲. ۱۳. مدثر، ۵. ۱۴. تفسیر کنز الدقائق.

پیام‌ها:

- ۱- مردم را با عنوان و لقب ایمانی آنها مخاطب قرار دهیم. ﴿یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا﴾
- ۲- باید ابتدا در مردم آمادگی ایجاد کنیم و یکی از راه‌های آن، طرح سؤال است. ﴿هل أدلکم﴾
- ۳- تجارت، نیاز به راهنما دارد. ﴿هل أدلکم علی تجارة﴾
- ۴- تجارت معنوی برای همه قابل درک نیست، فقط مؤمنان به خدا این معنا را درک می‌کنند. ﴿یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا هل أدلکم...﴾
- ۵- انسان فطرتاً به دنبال سود است، آن هم سودی ثابت و پایدار. ﴿هل أدلکم علی تجارة تنجیکم﴾
- ۶- سود واقعی، نجات از قهر الهی است. ﴿تجارة تنجیکم من عذاب الیم﴾
- ۷- دفع خطر، مهم‌تر از جلب منفعت است. ﴿تجارة تنجیکم من عذاب الیم﴾
- ۸- تجارت، تنها در امور دنیوی نیست. ﴿تجارة... تؤمنون بالله﴾
- ۹- پیروی از پیامبران، تجارت پر سود است. ﴿تجارة... تؤمنون بالله و رسوله﴾
- ۱۰- ایمان، درجات مختلفی دارد. ﴿یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا... تؤمنون﴾
- ۱۱- در تبلیغ دین، از عناوین و موضوعات مورد توجه مردم باید استفاده کرد. موضوع تجارت و کسب درآمد مورد نظر همه است، لذا ایمان به خدا، به عنوان یک تجارت پر سود مطرح می‌شود. ﴿تجارة... تؤمنون بالله و رسوله﴾
- ۱۲- ایمان، تنها باور قلبی نیست، تلاش و جهاد لازم دارد. ﴿تؤمنون... تجاهدون﴾
- ۱۳- ایمان به خدا همراه با ایمان به رسول است و جهاد با مال همراه با جهاد با جان. ﴿تؤمنون... تجاهدون...﴾
- ۱۴- ایمان و جهاد موسمی و فصلی و مقطعی کارساز نیست، تداوم لازم دارد. ﴿تؤمنون... تجاهدون...﴾ (فعل مضارع نشانه دوام و استمرار است.)
- ۱۵- ایمان سطحی سرچشمه‌ی کارهای مهم نمی‌شود، ایمان کامل لازم است. ﴿یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا... تؤمنون... تجاهدون﴾

- ۱۶- ایمان بر عمل مقدم است. ﴿تؤمنون... تجاهدون﴾
- ۱۷- حفظ دین، برتر از حفظ مال و جان است و باید برای حفظ دین، از مال و جان گذشت. ﴿تجاهدون فی سبیل الله باموالکم و أنفسکم﴾
- ۱۸- جهاد از هیچ فردی برداشته نمی‌شود، گاهی با مال، گاهی با جان و گاهی با مال و جان باید جهاد کرد. ﴿تجاهدون... باموالکم و أنفسکم﴾
- ۱۹- در دستورات، از کار سبک‌تر شروع کنیم تا به کارهای سنگین‌تر برسیم. (جهاد با مال قبل از جهاد با جان آمده است). ﴿باموالکم و أنفسکم﴾
- ۲۰- ارزش کارها به اخلاص است. ﴿فی سبیل الله﴾
- ۲۱- چه بسا تلخی‌ها که به نفع ما باشد ولی ما ندانیم. ﴿تجاهدون... خیر لکم﴾
- ۲۲- انسان فطرتاً به دنبال خیر و سعادت است و خداوند وعده رسیدن به آن را داده است. ﴿ذلکم خیر لکم﴾
- ۲۳- بهشت را به بها دهند نه بهانه. ﴿تؤمنون... تجاهدون... یدخلکم جنّات﴾
- ۲۴- عمل کامل، پاداش کامل را در پی دارد. (در این آیات، مسئله ایمان به خدا و رسول و جهاد با مال و جان از یک سو و مغفرت همه گناهان و ورود در بهشت و فوز بزرگ از سوی دیگر مطرح شده است). ﴿یغفر لکم... جنّات... مساکن... ذلک الفوز العظیم﴾
- ۲۵- دریافت الطاف الهی، به پاک بودن و پاک شدن نیاز دارد. (اول مغفرت، بعد بهشت و رستگاری بزرگ). ﴿یغفر لکم... یدخلکم... ذلک الفوز العظیم﴾
- ۲۶- انسان در میان عذاب الیم و فوز عظیم قرار دارد که با معامله‌ای با خدا، از عذاب رها می‌شود و به فوز می‌رسد. ﴿تنجیکم من عذاب الیم... ذلک الفوز العظیم﴾

﴿۱۳﴾ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِيرٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

و نعمت دیگری که آن را دوست دارید، یاری و نصرت از جانب خداوند و پیروزی نزدیک است و (ای پیامبر!) مؤمنان را بشارت ده.

نکته‌ها:

□ ورود به بهشت و مغفرت الهی، مصداق نجات از عذاب الهی است ولی چون نصرت و فتح الهی لطف دیگری است، خداوند آن را جداگانه بیان فرموده است.

پیام‌ها:

- ۱- تمام پاداش‌ها در آخرت نیست، بخشی از آنها در دنیاست. ﴿وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا...﴾
- ۲- پاداش باید مورد علاقه‌ی تشویق شونده باشد. ﴿تُحِبُّونَهَا﴾
- ۳- رزمندگان مخلص به یکی از دو نیکی می‌رسند، اگر شهید شوند: ﴿يَدْخُلْكُمْ جَنَّاتٌ...﴾ (که در آیه قبل بود) و اگر پیروز شوند: ﴿نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾
- ۴- پیروزی را از خدا بدانید، نه از تجهیزات و تجربه و تخصص. ﴿نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ﴾
- ۵- امید به آینده روشن، وسیله‌ی دلگرمی رزمندگان است. ﴿نَصْرٌ، فَتْحٌ﴾
- ۶- خداوند به وعده‌های خود عمل می‌کند:
- در اینجا: ﴿نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ﴾ و در جای دیگر: ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾^(۱)
- در اینجا: ﴿فَتْحٌ قَرِيبٌ﴾ و در جای دیگر: ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا﴾^(۲)
- ۷- برای تشویق رزمندگان به گذشتن از مال و جان، از اهرم بشارت استفاده کنید. ﴿وَبَشِيرٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾

۱. نصر، ۱.

۲. فتح، ۱.

﴿ ۱۴ ﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ
لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ
اللَّهِ فَأَمَنْتَ طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرْتَ طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا
الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! یاوران (دین) خدا باشید، همان‌گونه که عیسی بن مریم به حواریون گفت: یاوران من در راه خدا چه کسانی هستید؟ حواریون گفتند: ما یاوران (دین) خدا هستیم، پس گروهی از بنی اسرائیل ایمان آوردند و گروهی کافر شدند، پس کسانی را که ایمان آوردند، بر دشمنشان یاری دادیم تا (بر آنان غلبه کرده و) پیروز شدند.

نکته‌ها:

□ «حواریون» به یاران خاص حضرت عیسی گفته می‌شود که دوازده نفر بودند و نامشان در انجیل‌های کنونی ذکر شده است.^(۱) ریشه‌ی این کلمه از «حور» به معنای شستن و سفید کردن است و به خاطر پوشیدن لباس‌های سفید و داشتن قلب‌های پاک و یا این‌که هم خود باطنی پاک داشتند و هم دیگران را دعوت به پاکی می‌کردند، این واژه درباره‌ی آنان بکار رفته است.

□ امام صادق علیه السلام فرمود: شیعیان ما حواریون ما هستند، حواریون عیسی علیه السلام او را در برابر دشمنان و یهود یاری نکردند، ولی شیعیان، ما را یاری می‌کنند و در راه ما شهید یا شکنجه و تبعید می‌شوند. خداوند در برابر این همه سختی که به خاطر ما می‌کشند، پاداش نیکو به آنان عطا کند. «ینصروننا و یقاتلون دوننا و یحرّقون و یعدّبون و یشردون فی البلاد جزاهم الله عنّا خیراً»^(۲)

□ نقل موارد مشابه در پذیرفتن دعوت و انجام عمل اثر دارد. همان‌گونه که عیسی یاورانی

۱. تفسیر نمونه.

۲. تفسیر کنز الدقائق.

داشت، ﴿کَمَا قَالَ عِيسَى...﴾ و همان‌گونه که بر دیگران روزه واجب شد. ﴿کَمَا كَتَبَ عَلٰی الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِکُمْ﴾^(۱)

پیام‌ها:

- ۱- مؤمن باید گام به گام رشد کند، در آیات قبل دعوت به تجارت با خدا بود، در این آیه رسماً به انصار الله بودن دعوت می‌کند، ﴿کُونُوا اَنْصَارَ اللّٰهِ﴾ (یعنی برای همیشه بر نصرت قانون و اولیای الهی پایدار باشید).
- ۲- خداوند نیازی به نصرت ما ندارد، زیرا همه‌ی نصرت‌ها و پیروزی‌ها از اوست. ﴿نَصْرَ مِنَ اللّٰهِ﴾ ولی انصار خدا بودن، برای ما افتخار است. ﴿کُونُوا اَنْصَارَ اللّٰهِ﴾
- ۳- انبیای الهی مردم را برای خدا می‌خواهند، نه برای خود و یا گروه و حزب خود. ﴿مَنْ اَنْصَارِیْ اِلٰی اللّٰهِ﴾
- ۴- پیامبران برای غلبه بر دشمن، مسیرهای عادی و طبیعی را طی می‌کردند و از اسباب ظاهری و نیروهای مردمی استفاده می‌کردند. ﴿مَنْ اَنْصَارِیْ اِلٰی اللّٰهِ﴾
- ۵- رهبر باید ارزیابی دقیقی از یاران خود داشته باشد. ﴿مَنْ اَنْصَارِیْ اِلٰی اللّٰهِ﴾
- ۶- اقرار گرفتن از یاران، نوعی تجدید بیعت و اعلام وفاداری است. ﴿مَنْ اَنْصَارِیْ... قَالَ الْحَوَارِیُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ﴾
- ۷- دعوت رهبران دینی را پاسخ دهیم. ﴿مَنْ اَنْصَارِیْ... نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ﴾
- ۸- انسان مختار است که دعوت انبیا را بپذیرد و سعادت‌مند شود و یا آن را رد کند و بدبخت شود. ﴿فَاَمَنْتَ طَائِفَةٌ... وَ کَفَرَتْ طَائِفَةٌ﴾
- ۹- معمولاً همه مردم به یک پیامبر ایمان نیاورده‌اند، بلکه بعضی کفر می‌ورزیدند و بعضی ایمان می‌آوردند، ما نیز نباید انتظار ایمان آوردن همه مردم را داشته باشیم. ﴿فَاَمَنْتَ طَائِفَةٌ... وَ کَفَرَتْ طَائِفَةٌ﴾

- ۱۰- داشتن ایمان، رمز دریافت تأییدات الهی است. ﴿فَأَمْنٌ... فَايْدُنَا...﴾
- ۱۱- حضرت عیسیٰ عليه السلام، هم خودش مورد تأیید خداوند بود، ﴿وَأَيُّدُنَاهُ بَرُوحِ الْقُدُسِ﴾^(۱) و هم یاران خاص آن حضرت. ﴿فَايْدُنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيَّ وَعَدُوَّهُمْ فَاصْبِحُوا ظَاهِرِينَ﴾
- ۱۲- خداوند همان گونه که پیامبرش را تأیید و یاری می‌کند، ﴿وَأَيُّدُنَاهُ بَرُوحِ الْقُدُسِ﴾ پیروانش را نیز یاری می‌کند. ﴿فَايْدُنَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾

«وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ»